

DOLÇA TORMO

Cap de l'Arxiu Joan Maragall

L'ARXIU JOAN MARAGALL DE LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA: LLOC DE MEMÒRIA I CENTRE DOCUMENTAL

Resum:

Aquest article vol oferir una presentació general de l'Arxiu Joan Maragall de la Biblioteca de Catalunya, lloc de memòria i centre de documentació del poeta del qual pren el nom. Hom hi resumeix una breu història de l'Arxiu des de la seva fundació fins als nostres dies i es passen en ressenya les últimes activitats del centre.

Paraules clau: Maragall, Literatura catalana—S. XIX-XX, Modernisme, Arxiu Joan Maragall, Biblioteca de Catalunya, Centre documental literari, Catalunya—Història, Cases d'escriptors.

Abstract:

This article offers a general introduction to the Joan Maragall Archive at the Biblioteca de Catalunya (Library of Catalonia), site of remembrance and documentation centre for the poet from whom it takes its name. A brief history of the archive is given from its foundation to the present day and the most recent activities of the centre are reviewed.

Key words: Maragall, Catalan literature—19th-20th centuries, Modernism, Arxiu Joan Maragall, Biblioteca de Catalunya, Writers' houses, Literary documentation centre, Catalonia—History.

Quan Rosa Gorina de Maragall estotjava amb cura el primer quadern de beceroles del seu fill petit, posava, sense saber-ho —al casalot vuitcentista del barri de la Ribera de Barcelona on vivia la família del poeta—, la primera pedra del que, en aquest moment, és l'Arxiu Joan Maragall de la Biblioteca de Catalunya.

Joan Maragall (1903)

Cent cinquanta anys han transcorregut, però encara avui podem admirar la petita col·lecció dels primers quaderns d'escola, de qui més tard influiria amb els seus articles de fons sobre els seus conciutadans des de les pàgines del *Diario de Barcelona*.

El fons de l'Arxiu primer cabia en una capsa, més tard, en engrandir-se, passà a una prestatgeria familiar prop dels llibres de coberta de pergamí tou dels avis i dels llibres dels *comp-tes fets* del pare; a poc a poc, en el decurs del temps, va ser ubicat en altres mobles i traslladat a diversos pisos, sempre creixent en nombre i en qualitat. Avui aquest fons documental, que s'inicià amb una llibreta de cal·ligrafia infantil, compta amb 25.000 documents i és consultable a la pantalla lluminosa de l'ordinador de qualsevol que vulgui acostar-s'hi.

Els primers intents d'escriptura a tinta d'un infant del s. XIX han

florit tan bellament que han esdevingut un llegat inestimable per a la majoria dels seus lectors, els quals, en recompensa agraïda, l'han volgut elevar a la categoria de patrimoni documental nacional mantingut i salvaguardat a expenses públiques, per a ciència i gaudi de tothom.

Patrimoni té l'arrel en la paraula *pater*, i semànticament fa referència a l'herència rebuda del pare. No qualsevol herència mereix l'apel·latiu de patrimonial, sinó que ha de referir-se a quelcom de molt ric i de gran importància i, per això, susceptible de ser transmès a les següents generacions. L'Organització Internacional de Museus i Professionals (ICOM, de l'anglès International Council of Museums), dirigida a la conservació, manteniment i comunicació del patrimoni natural i cultural del món —present i futur, tangible i intangible—, especifica que patrimoni cultural és qualsevol cosa o concepte que sigui considerat de valor estètic, històric, científic o espiritual. L'arxiu personal del poeta es pot acollir perfectament a aquesta definició de marc cultural internacional. El que el nostre poeta ens ha deixat mitjançant el que ara es configura sota el nom d'Arxiu Joan Maragall té, a més, la consideració de «nacional» pel fet d'haver-se emmotllat en unes coordenades que poden ser considerades fonamentals per reconèixer una cultura i els seus integrants.

Va ser Joan Anton Maragall i Noble qui va crear l'Arxiu com un centre documental especialitzat ubicat en les mateixes estances on va viure la seva família. Una vegada prescrits els drets d'autor sobre l'obra del seu pare, Joan Anton Maragall, essent ja molt gran, va emprendre l'esforç gegantí de transformar el que era un llegat familiar en un arxiu públic, tant per assegurar-ne la inviolabilitat i el manteniment, com per donar a conèixer la figura del poeta. Va traçar les línies organitzatives i legals que més tard, i en mans de responsables de l'Administració, serien perfeccionades per catalogar el material a fi d'adaptar-lo a les normatives d'intercanvi.

En data de 25 d'abril de 1994, el Sr. Joan Anton Maragall va fer donació, davant notari, al Sr. Josep-Manuel Basáñez, Director General de Patrimoni de la Generalitat, en funcions, del següent llegat:

- D'una finca urbana de planta baixa, de 273 metres quadrats, al carrer Alfons XII, número 79, segona porta, de la seva propietat.
- De l'arxiu del seu pare, per llegat de la seva mare, i prèvia renúncia d'usdefruit dels seus germans.
- Del mobiliari, quadres i objectes d'art, propietat de les seves germanes, Helena, Clara i Anna Maragall.

El document de la donació expressa la finalitat que aquests tres blocs formin una sola herència i siguin destinats a «l'estudi de l'obra de Joan Maragall i de la cultura catalana de la seva època» sota la denominació d'almenys dues paraules: *Arxiu i Maragall*.

És significatiu que, en aquest document notarial, el mobiliari i els quadres tinguin el doble de valor que el fons documental. En canvi, la Generalitat, amb bon criteri, prioritzà la consideració del fons documental en entendre que aquest tenia un caràcter únic de recull o de col·lecció, irrepetible i molt valuós. El va posar en custòdia sota el marc legal del Sistema Bibliotecari de Catalunya, Llei 4/1993, del 18 de març, i més específicament li va assignar la categoria d'una de les Seccions de Reserva de la Biblioteca de

Catalunya perquè quedés assegurat tant l'augment del fons com la seva preservació i difusió, i amb la cobertura màxima de qualsevulla normativa.

Actualment, aquesta secció de la BC, ubicada al carrer d'Alfons XII, núm. 79, 2a porta, de Barcelona (just al costat de Plaça Molina), és una unitat d'informació patrimonial cohesionada basada en la relació de la col·lecció personal d'un escriptor i l'exposició permanent dels àmbits privats on va viure: lloc de memòria reverencial i alhora centre d'estudi. Així, doncs, l'Arxiu Joan Maragall té tres vessants principals:

Arxiu Joan Maragall

- Centre documental.
- Exposició permanent.
- Activitat de difusió.

Com a centre documental o biblioteca especialitzada, els 25.000 documents personals dels quals disposa són diversificats en: manuscrits, impresos, iconografia, enregistraments sonors i audiovisuals, material d'arxiu i col·lecció de lliure accés. En general, tot el fons ha crescut de manera harmònica i en quantitat considerable. L'organització dels documents encara conserva el rastre de quan van ser la matriu de les *Obres Completes* de Joan Maragall; els topogràfics, tot i haver estat simplificats i homogeneïtzats, recorden l'antic ordit, que remetia als mobles d'antiquari que hom pot veure en l'exposició permanent a la casa del poeta. A dia d'avui, tots els impresos estan catalogats i bolcats al catàleg de Biblioteca de Catalunya (i també al Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya, CCUC). Els originals del poeta, l'epistolari creuat i l'obra literària, han estat escanejats i posats a l'abast de tothom dins de les col·leccions digitalitzades de la BC. I també cal esmentar una galeria de retrats i altres imatges i objectes relacionats.

L'Arxiu té com a missió recollir, conservar i difondre la bibliografia i la biografia del poeta, així com vetllar pel seu manteniment. Per assolir aquest ampli ventall de responsabilitats, a banda dels serveis transversals dels equips tècnics de la BC, també gaudeix de l'assessorament professional i pressupostari del Departament de Cultura.

L'Arxiu té com a missió recollir, conservar i difondre la bibliografia i la biografia del poeta, així com vetllar pel seu manteniment. Per assolir aquest ampli ventall de responsabilitats, a banda dels serveis transversals dels equips tècnics de la BC, també gaudeix de l'assessorament professional i pressupostari del Departament de Cultura.

La consulta d'aquest llegat ha estat i és cada dia més un element imprescindible per als investigadors que s'endinsin en l'estudi no només de l'autor o de la persona Joan Maragall, sinó també de la seva època, en qualsevol de les disciplines. Des de l'Arxiu s'han generat tesines, tesis, llibres, articles de diaris, però també s'han fet fotocòpies de «La vaca cega» per ser recitades el dia de Nadal, o s'ha reproduït la partitura d'*O, Magali, ma tant amado* perquè una jove soprano la cantés com a present de noces.

Tot documentalista al càrrec de la col·lecció ha pogut percebre immediatament l'existència de llacunes en la seva constitució. L'atzar, els conflictes i la mesquinesa han esporgat, mutilat i disminuït una col·lecció que podia ser modèlica i exhaustiva, atès el meticulós ordre de treball d'un poeta que, a més a

més, va dur una vida aparentment sense trasbalsos notables. Tanmateix, aquesta manca de completa no ha de sorprendre ni ser motiu de gran preocupació, ja que es tracta d'una condició constant en aquestes col·leccions, sotmeses a l'acció del temps i dels homes. Ans al contrari, conèixer-ne les llacunes és més útil per esperonar tant el professional bibliotecari com l'investigador, i per engrescar-los en la labor de recerca de les absències evidents i també d'aquelles altres no advertides, i que, com cireres enllaçades dins una cistella, sorgeixen a mesura que avança el treball.

Postal de Joan Maragall a Maria Maragall i Noble

La col·lecció personal, que representa el contingut essencial d'una casa d'un escriptor, es troba ubicada en contenidors específics —caixes fortes, llibreries mòbils, caixes de mides especials i materials per a emmagatzematges específics per a cada suport d'informació— desats en estoigs moderns, repartits arreu per la casa de forma dissimulada als ulls del visitant. S'ha optat per aquesta solució de respecte extrem de la memòria, perquè es volia deixar intacta l'atmosfera *fin de siècle* de les cambres, que esdevenen *per se* una exposició permanent on desenvolupar activitats de difusió cultural, entre les quals cal assenyalar les visites guiades que són obertes a tota mena de públic.

Un dels principals al·licients de la visita a la casa on va viure una persona il·lustre fóra, potser, que s'hi arribés després d'un llarg període d'interès i complicitat del visitant vers l'obra d'aquella personalitat a la llar de la qual s'ingressa. El pelegrinatge es troba així gairebé sempre motivat per un progressiu i cobejat desig de coneixement, de tal manera que, al final del trajecte, les coses que es contemplen —paper de les parets, color de les cortines,

objectes d'escriptori, atmosfera íntima de les estances— semblen obrir-se només uns minuts per donar pas al visitant, i quedar, altra vegada, closes per covar-hi el record; totes es veuen transfigurades per l'emoció de qui les percep com a accés a un coneixement més profund.

A banda d'això, i independentment del respecte vers l'experiència individual de cada un dels visitants, l'Arxiu ofereix un programa d'actes molt variat: presentació de llibres, conferències, lectura de poemes, celebracions commemoratives, exposicions, rutes literàries, etc.

Seguint les recomanacions europees en matèria de promoció de fons documentals i cases d'escriptors, hom s'esforça per organitzar aquestes manifestacions conjuntament amb altres institucions culturals afins; també s'intenta potenciar en tot moment la hibridació d'usuaris diferents amb un ample ventall de conferencians que ofereixen diverses claus interpretatives dels textos a la llum de les inquietuds de les noves generacions, sense deixar de resseguir una línia clàssica del que hom vol trobar en la casa modernista que fou la residència familiar de Joan Maragall.

La commemoració de l'Any Maragall 2011 ha representat, per a l'Arxiu, un moment d'exigència i un repte engrescador; amb la qual cosa, a l'entorn de la figura de poeta, s'han organitzat esdeveniments

varis, com ara: concerts de música de cambra (*Els dimarts de Maragall: música i literatura*); un cicle de lectures comentades (*IV cicle de lectures i anàlisi de poemes i escrits de Joan Maragall*); una ruta literària per Ciutat Vella, per visualitzar la Barcelona del XIX a través dels ulls de Verdaguer i Maragall (*Verdaguer i Maragall: altures i senderes*); i, finalment, la publicació electrònica de la revista *Haidé. Estudis maragallians*.

Concert al jardí de l'Arxiu Joan Maragall

N. B.: Les xifres de manteniment i d'ús que fan referència a l'Arxiu estan publicades a la Memòria anual de la BC, i a la BC en xifres. Pel que fa a la bibliografia específica de l'Arxiu, vg. BIBLIOTECA DE CATALUNYA, *Casa Museu Joan Maragall*, 2004, i cf. la informació que es troba a les pàgines: <www.bnc.cat> i <www.espaisescrits.cat>.